

Základní experimenty s lasery

Michal Hohn, SPŠE Mohelnice
František Straka, Gymnázium L. Pika, Plzeň
Vlastislav Trunda, Gymnázium Jiřího Wolкера, Prostějov
Miroslav Žůrek, Masarykovo gymnázium Vsetín

Abstrakt:

V naší práci jsme se zaměřili na základní jevy a pokusy s rovnoběžným polarizovaným svazkem světla - laserem. Kromě toho bylo ještě cílem naší práce změřit mřížkovou konstantu CD-nosiče a alespoň se pokusit o výpočet celkové délky zapisovací stopy tohoto disku.

1 Úvod

Chceme se pokusit změřit vlnovou délku světla Ne-He laseru. K tomu využijeme interferenčního jevu na štěrbině.

Při měření vlastností kompaktního disku budeme využívat jevu difrakce. CD je v podstatě difrakční mřížka skládající se z velmi jemných "vrypů", tyto světlo pohlcují a na ostatních plochách se světlo odráží. Po dopadu laseru na takovou mřížku se vytvářejí rozbíhavé paprsky, které se pak, díky vlnovému charakteru světla, navzájem ruší nebo naopak zesilují. Tím vznikají minima a maxima.

2 Výsledky pokusů

▪ Měření vlnové délky Ne - He laseru

Vlnovou délku Ne – He laseru jsme měřili takto: Laserový paprsek jsme nasměrovali na štěrbinu s proměnnou šířkou mezery a dostali jsme interferenční obrazec. Změřili jsme vzdálenosti jeho minim od středu hlavního maxima a pomocí vzorce:

$$\lambda = \frac{a \cdot \sin(\arctg \frac{h}{l})}{k + \frac{1}{2}}$$

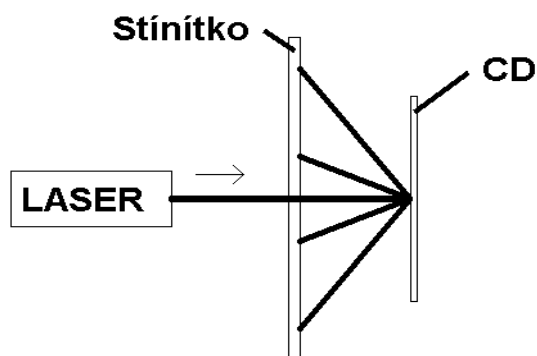
kde: λ - je vlnová délka,
 a - je šířka štěrbiny,
 h - vzdálenost minima od středu hlavního maxima,
 l - vzdálenost štěrbiny od stínítka a
 k - řád minima - celé číslo (nabývá hodnoty 1 pro 1.min., 2 pro 2.min. atd.)

Naměřili jsme tyto hodnoty

	2. Minimum	1. Minimum	Hl. maximum	1. Minimum	2. Minimum
Poloha minima ke středu obrazce (cm)	2,495	1,22	1,225	2,425	
Vlnová délka laseru (nm)	864,0	704,2	707,1	839,8	

▪ Měření vlastností CD - nosiče

Sestrojili jsme aparaturu kde otvorem ve stínítku prochází laserový paprsek a odráží se od kolmo upevněného kompaktního disku. Po odrazu od CD vzniká na stínítku tento difrakční obrazec:

K určení mřížkové konstanty musíme ještě změřit vzdálenosti mezi dílčími maximy a hlavním maximem. A pomocí následujícího vzorce zpracujeme:

$$m = \frac{k \cdot \lambda}{\sin(\arctg \frac{h}{l})}$$

kde: m – mřížková konstanta,

h – vzdálenost dílčího maxima od hlavního,

l – vzdálenost kompaktního disku od stínítka,

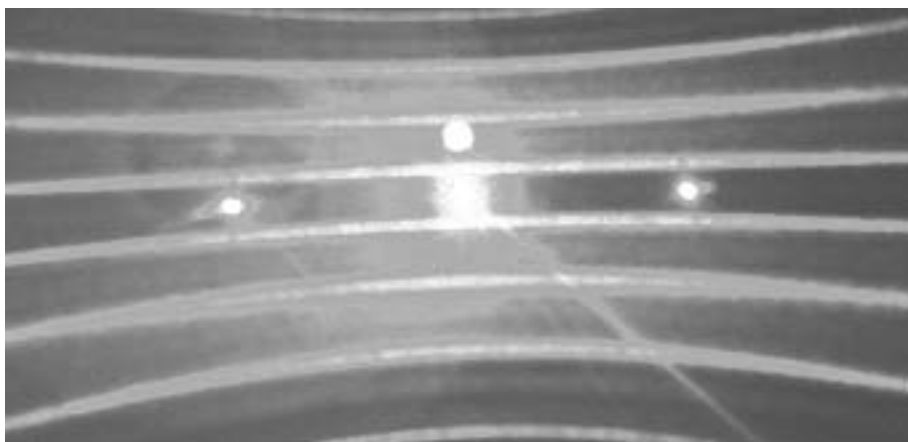
ostatní veličiny jsou značeny stejně jako v předcházejícím případě.

Z naměřených hodnot jsme výpočtem získali tyto výsledky:

CD-R (650MB)

	2. Horní max.	1. Horní max.	1.Spodní max.	2.Spodní max.
Vzdálenost od hlavního maxima (cm)	29,5	8,4	8,7	30,9
Mřížková konsta (cm ⁻¹)	1512,9	1586,2	1540,3	1492,6

Zajímavosti:

Zajímavý obraz, který vznikl po dopadu laseru na CD s drivery od firmy MSI.

Ještě bychom rádi uvedli náš pokus o určení celkové délky stopy záznamu na CD ROM. Udělali jsme aproximaci spirálové stopy množinou kružnic daných tímto vzorcem:

$$l = \frac{m(R^2 - r^2)}{2}$$

kde: l – celková délka stopy,

m – naměřená mřížková konstanta (tj. šířka stopy),

R – vnější poloměr datové oblasti CD,

r – vnitřní poloměr datové oblasti CD.

Výpočtem jsme získali tyto hodnoty:

Celková délka stopy (m)	239,4	228,3	232,5	225,3
Průměrná délka stopy (m)	231,4			
Délka připadající na bit (nm)	44			

3 Shrnutí

Při našem měření jsme využívali znalostí o vlastnostech světla. Při měření vlnové délky Ne–He laseru jsme využili interference - ohybu světla na úzké (řádově desetiny milimetru široké) proměnné šterbině. Vzhledem k náročnosti na přesnost všech veličin, které hrají obrovskou roli je průměrná hodnota vlnové délky laseru $\lambda = 778$ nm docela úspěch.

Měřením mřížkové konstanty jsme získali údaj $m = 1533$ vrypů na cm, který by přibližně odpovídal hodnotám naměřeným pracech ze kterých jsme čerpali.

Poděkování

Chtěli bychom poděkovat Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské v Praze za možnost se zúčastnit, dále našemu supervizorovi za jeho nadměrnou ochotu, píli a vytrvalost s ukázkou možností využití laserů.

Reference:

- [1] LEPIL, O. – KUPKA, Z.: *Fyzika pro gymnázia – Optika, Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1993, str. 28-50*
- [2] HORÁK, Z. – KRUPKA, F.: *Technická fyzika, Státní nakladatelství technické literatury, 1961, str. 1212 – 1213*
- [3] Tomáš Nedvěd - http://astro.sci.muni.cz/pub/hollan/a_papers/vyuka/tom.nedved/html.verze/Nez_zacneme/nez_zacneme.html